

توسعه دریامحور؛

الگوی حکمرانی خوب در مدیریت بنادر

نگارندگان:

دکتر غلامرضا معمارزاده طهران

دکتر نبی‌اله محمدی

احمد غفارزاده

دکتر ناصر حمیدی

عنوان و نام پدیدآور	: توسعه دریامحور؛ الگوی حکمرانی خوب در مدیریت بنادر/ نگارندگان احمد غفارزاده... [و دیگران].
مشخصات نشر	: تهران: سازمان بنادر و دریانوردی، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۷ ص: جدول.
شابک	: 978-600-8422-97-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: نگارندگان احمد غفارزاده، غلامرضا معمارزاده طهران، ناصر حمیدی، نبی‌اله محمدی.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: بندرها — ایران — مدیریت
موضوع	: Harbors -- Iran -- Management
موضوع	: کشورداری — ایران
موضوع	: State administration -- Iran
شناسه افزوده	: غفارزاده، احمد، ۱۳۵۸-
شناسه افزوده	: سازمان بنادر و دریانوردی. انتشارات
رده بندی کنگره	: HE۵۵۹
رده بندی دیویی	: ۳۸۷/۱۰۶۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۲۶۶۱۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

انتشارات سازمان بنادر و دریانوردی

ناشر کتب تخصصی دریایی و بندری

توسعه دریامحور؛ الگوی حکمرانی خوب در مدیریت بنادر

نگارندگان: احمد غفارزاده، دکتر غلامرضا معمارزاده طهران، دکتر ناصر حمیدی، دکتر

نبی‌اله محمدی

چاپ اول: ۱۴۰۰ شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۲۲-۹۷-۶

طراح و صفحه بندی: انتشارات اسرار دانش

توزیع و پخش: انتشارات اسرار دانش ۰۲۱-۶۶۴۶۹۷۶۱-۲ www.asrardanesh.ir

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشر محفوظ است.

دفتر انتشارات: تهران، بزرگراه شهید حقانی، بعد از چهارراه جهان کودک، انتهای خیابان شهیدی، (جنب بوستان آب و آتش) پلاک یک، سازمان بنادر و دریانوردی، مدیریت ارتباطات و امور بین‌الملل کد پستی: ۱۵۱۸۶۶۳۱۱۱

تلفن: ۸۴۹۳۲۶۶۸ دورنگار: ۸۴۹۳۲۶۶۸ پست الکترونیکی: pub@pmo.ir

فهرست مطالب

۱۳		سرآغاز
۱۷		بخش اول: حکمرانی
۱۹		مقدمه
۱۹		حکمرانی از نظر واژه شناسی
۲۱		مفهوم حکمرانی
۲۲		ریشه حکمرانی
۲۲		اهمیت حکمرانی : بافت و پیامدها
۲۳		مبنای فکری و رویکردهای حکمرانی
۲۴		انواع روابط در حکمرانی
۲۵		انواع حکمرانی
۲۵		ارکان حکمرانی
۲۶		مدلهای حکمرانی
۲۷		حوزه های حکمرانی
۲۸		دلایل توجه به حکمرانی
۳۰		حکمرانی در ایران
۳۰		دولت، حکومت و حاکمیت (حکمرانی)
۳۲		الف.دولت
۳۳		ب. حکومت
۳۴		ج.حاکمیت (حکمرانی)
۳۶		درهم تنیدگی دولت و حکومت با حکمرانی
۳۷		ساختمان حکمرانی بخش دولتی
۳۸		الف. رابطه با ذینفعان
۳۸		ب. مدیریت ریسک
۳۸		ج. پاسخگویی بیرونی
۳۹		د.پاسخگویی درونی
۳۹		ه. برنامه ریزی و نظارت بر عملکرد
۳۹		ز. بررسی و ارزیابی تشکیلات حکمرانی
۴۰		سطوح حکمرانی
۴۳		مؤلفه های حکمرانی

۴۳	 کارکرد های اصلی حکمرانی
۴۴	 چرایی و چگونگی حکمرانی
۴۴	 چرایی حکمرانی
۴۴	 چگونگی حکمرانی
۴۶	 اجزای اصلی تشکیل دهنده نظام حکمرانی
۴۶	 الف. نهاد یا ساختار حکمرانی
۴۷	 ب. ساز و کارهای حکمرانی
۴۷	 سیر تحولات نظری حکمرانی
۵۰	 حکمرانی و مدیریت
۵۰	 الف. حکمرانی
۵۰	 ب. مدیریت
۵۱	 عناصر حکمرانی از نظر بانک جهانی
۵۱	 تعاریف حکمرانی
۵۷	 بخش دوم: حکمرانی خوب
۵۹	 مقدمه
۶۳	 حکمرانی خوب و تغییر رویکرد در مورد نقش دولت
۶۳	 مفهوم حکمرانی خوب
۷۳	 نهضت حکمرانی خوب در سطح جهانی
۷۹	 عوامل پیدایش نظریه حکمرانی خوب
۷۹	 الف. افزایش بحران های مالی
۸۰	 ب. تحول عملکرد اقتصاد جهانی
۸۰	 ج. عملکرد اقتصادی کشورهای در حال گذر
۸۱	 دلایل بکارگیری مفهوم حکمرانی خوب در نظریه و عمل
۸۱	 سیر تحول مدیریت دولتی از سنتی تا حکمرانی خوب
۸۵	 سیر تاریخی مفهوم دولت در نظریه حکمرانی خوب
۸۸	 راهبردهای رهیافت های الگوی حکمرانی خوب
۸۹	 ۱. تطبیق ظرفیت ها با نقش های دولت
۹۰	 ۲. دیگری افزایش ظرفیت های دولت
۹۳	 ابعاد حکمرانی خوب
۹۵	 خصیصه های مشترک برای حکمرانی خوب
۹۵	 ارکان حکمرانی خوب
۹۶	 مفهوم خوبی در حکمرانی خوب

۹۷	حکمرانی خوب مفهومی هنجاری
۹۸	جنبه های حکمرانی خوب
۹۹	عوامل تأثیرگذار بر تحقق حکمرانی خوب
۱۰۰	الف. کنترل و تحقق قانونگرایی (حاکمیت قانون)
۱۰۰	ب. تمرکز زدایی اداری
۱۰۱	ج. لزوم افزایش پاسخگویی مالی
۱۰۲	د. لزوم افزایش پاسخگویی سیاسی
۱۰۲	ه. تضمین سلامت سرمایه گذاری
۱۰۴	و. افزایش مشارکت عمومی در سیاست گذاری
۱۰۴	ز. حمایت از تأسیس سازمان های مردم نهاد
۱۰۵	ت. ارتباط نزدیک میان سمن ها و مؤسسات دولتی
۱۰۵	توصیه های سیاستی برای بهبود حکمرانی خوب
۱۱۱	اولویتهای حکمرانی خوب
۱۱۴	ساختار الگوی حکمرانی خوب
۱۱۶	هم افزایی نهادها در حکمرانی خوب
	مکتب شناسی حکمرانی خوب (دیدگاه اقتصاد نئوکلاسیک، اقتصاد نهاد گرایی و اقتصاد
۱۱۷	سیاسی)
۱۱۷	الف. نگرش اقتصاد ارتدوکس
۱۱۸	ب. اقتصاد نهادگرایی جدید
۱۱۹	ج. اقتصاد سیاسی جدید
۱۲۱	معماری حکمرانی خوب
۱۲۳	حکمرانی خوب در کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته
۱۲۴	حکمرانی بد
۱۲۵	شاخص های حکمرانی خوب
۱۲۷	شاخص های حکمرانی خوب از دیدگاه WB
۱۲۹	شاخص های حکمرانی خوب از دیدگاه UNDP
۱۳۱	شاخص های حکمرانی خوب از دیدگاه UN
۱۳۲	شاخص های حکمرانی خوب از دیدگاه OECD
۱۳۴	شاخص های حکمرانی خوب از دیدگاه لندر- میلز و سراجلدین
۱۳۴	شاخص های حکمرانی خوب از دیدگاه هاتر و شاه
۱۳۵	تشریح شاخص های اصلی حکمرانی خوب
۱۳۶	حکمرانی خوب و پاسخگویی
۱۳۸	ارتقاء ارزش ها

۱۳۸	حکمرانی خوب و شفافیت.....
۱۳۸	شفافیت به این معناست که.....
۱۴۰	حکمرانی خوب و حاکمیت قانون.....
۱۴۱	حکمرانی خوب و ثبات سیاسی و فقدان خشونت.....
۱۴۲	حکمرانی خوب و کنترل فساد.....
۱۴۳	حکمرانی خوب و برابری طلبی و فراگیر بودن (تساوی حقوق و برابری).....
۱۴۴	حکمرانی خوب و کارایی و اثربخشی (نقش ها و وظایف).....
۱۴۵	حکمرانی خوب و مسئولیت پذیری.....
۱۴۵	حکمرانی خوب و اجماع محوری.....
۱۴۶	حکمرانی خوب و نتیجه گرایی.....
۱۴۶	حکمرانی خوب و ظرفیت سازی.....
۱۴۶	حکمرانی خوب و کیفیت تنظیمگری.....
۱۴۷	حکمرانی خوب و دیدگاه استراتژیک.....
۱۴۷	حکمرانی خوب در بخش دولتی با توجه به دو مرجع OPM و CIPFA.....
۱۵۳	بخش سوم: بنادر و حکمرانی خوب
۱۵۵	مقدمه.....
۱۵۷	تاریخچه سازمان بنادر و دریانوردی.....
۱۶۰	توانمندی ها؛ وظایف و اختیارات سازمان.....
۱۶۲	بنادر، محل تلاقی خشکی و دریا.....
۱۶۳	بندر و ترمینال.....
۱۶۳	اهداف بنادر.....
۱۶۵	طبقه بندی انواع بنادر.....
۱۶۶	الف. موقعیت جغرافیایی با دریایی بندر.....
۱۶۶	ب. قابلیت دسترسی با اثر پدیده جزر و مد.....
۱۶۶	ج. حوزه نفوذ با شعاع عمل بندر (پسکرانه).....
۱۶۷	د. نظام مالکیت بندر.....
۱۶۷	ه. انواع ترافیک دریایی.....
۱۶۷	و. نوع کالا و بسته بندی.....
۱۶۸	ح. بنادر اختصاصی یا بنادر چند منظوره.....
۱۶۸	ط. نوع فعالیت اقتصادی و تجاری بنادر.....
۱۶۹	ی. نوع ورود (واردات) و خروج کالا (صادرات).....
۱۶۹	ک. نظام گمرکی بندر.....

۱۷۰	طبقه بندی بنادر از دیدگاه دیگر
۱۷۰	برحسب موقعیت جغرافیایی
۱۷۰	برحسب جایگاه عملیاتی
۱۷۱	نقش های بندر
۱۷۴	مثلت دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی در قانون اساسی ایران
۱۷۵	اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۷۶	بنادر و اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۷۹	نسل های بنادر
۱۷۹	الف. بنادر نسل اول
۱۸۰	ب. بنادر نسل دوم
۱۸۲	ج. بنادر نسل سوم
۱۸۴	الگوهای سازمانی، خدمات و عملکردهای بنادر
۱۸۸	سه کارکرد اصلی بنادر
۱۸۸	الف. کارکرد تنظیمگری
۱۸۹	ب. کارکرد مالکانه
۱۸۹	ج. کارکرد تصدی (ابراتوری)
۱۸۹	مدل های عمومی مدیریت بندر
۱۹۰	الف. بندر عمومی
۱۹۰	ب. بندر خصوصی / عمومی
۱۹۱	ج. بندر عمومی / خصوصی
۱۹۱	د. بندر خصوصی
۱۹۲	نظام مالکیت بندر
۱۹۲	الف. بنادر دولتی
۱۹۲	ب. بنادر عمومی (وابسته به شهرداری)
۱۹۲	ج. بنادر خصوصی
۱۹۳	مدل مالکیت بندری
۱۹۴	الگوهای مدیریت بنادر
۱۹۴	الف. بنادر خدماتی دولتی
۱۹۶	ب. بنادر ابزاری
۱۹۸	ج. بنادر صاحب خانه ای یا صاحب خانه - مالکی
۱۹۹	د. بنادر شرکتی
۱۹۹	ه. بنادر خصوصی
۲۰۱	مدل های مدیریت بندری از نقطه نظر دیگر

سر آغاز

اعمال حاکمیت دولت در سواحل و بنادر به منظور فراهم ساختن تسهیلات لازم در جهت گسترش امور تجارت دریایی و ارتباطات ساحلی و همچنین وصول حقوق و عوارض متداول، قسمتی از وظایف سازمان بنادر و دریانوردی را تشکیل می‌دهد. بنابراین بنادر همواره یک نقش راهبردی در توسعه تجارت داخلی و بین‌المللی یک کشور ایفاء می‌نمایند، خواه این کشور در حال توسعه باشد یا توسعه یافته. بنادر در زنجیره حمل و نقل بین‌المللی دارای نقش کلیدی هستند و بدون آنها فرآیند تولید، تجارت و مصرف تکمیل نخواهد شد، لذا دولت سعی دارد با طراحی و اجرای سیاست‌های مرتبط با ساده‌سازی تشریفات تجاری، به کاهش زمان و هزینه مبادله و همچنین افزایش رقابت‌پذیری بنادر، زمینه را برای مواجهه با چالش‌های پیش‌رو در توسعه بنادر فراهم نماید. لذا در این تعاملات بخش خصوصی انتظار باز و شفاف‌نمودن فضای تجارت و کمک به بازاریابی و اصلاح قوانین و مقررات و شهروندان همچنان انتظار پاسخگویی و دریافت خدمات با کیفیت بالاتری را داشته و مطالبات و شرایط جدیدی را طلب می‌کنند که در پارادایم‌های سیر تحول دولت، به خدمات عمومی نوین در سطح کلان جامعه و حکمرانی خوب منتج می‌گردد. از طرفی بنادر به عنوان پایگاه تجارت دریایی در طول چند دهه اخیر تغییرات زیادی داشته‌اند اما متناسب با این تغییرات، سازمان بنادر و دریانوردی نیز به عنوان متولی اصلی سیاست‌گذاری در حوزه بندری و دریانوردی باید خود را به سرعت تطبیق دهد و این تطبیق و روند تغییرات و نسل‌های بنادر در کشور می‌بایست به سمت وسوی حکمرانی خوب در سازمان بنادر و دریانوردی منجر شود.

می‌توان اذعان کرد که پس از مطرح شدن الگوی حکمرانی خوب به عنوان یکی از انواع حکمرانی و به زعم پژوهشگران موثرترین آن، در جهان معاصر بازنگری کلی در شیوه‌های حکومتی و مدیریتی کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران ضرورت می‌یابد؛ زیرا با مشاهده مشکلات عدیده ناشی از شیوه‌های مدیریتی متمرکز می‌توان دریافت که

برای دستیابی به توسعه باید نهادهای محلی و مردمی را درگیر مسئله کرد و این امر نیازمند توسعه جوامع مدنی است.

حکمرانی خوب در رفع چالش‌ها و مسائل و تقاضاهای هزاره سوم میلادی و به طور ویژه مسائل سازمانی، امری اجتناب ناپذیر است. بنادر در سراسر جهان از اجزای مهم زنجیره تأمین، ارزش آفرین و از دروازه‌های استراتژیک به‌سوی بازارهای بین‌المللی است. توسعه فعالیت‌های بندری و دریایی طی چند دهه گذشته یکی از مهمترین محورهای مورد تأکید مقامات ارشد حمل و نقل بوده است و بخش بندری و دریایی به عنوان یکی از حوزه‌های راهبردی کشور، تأثیرات زیادی در زمینه علم و فناوری اقتصاد و اقتدارآفرینی - کشور دارد. سازمان بنادر و دریانوردی به عنوان یکی از سازمان‌های وابسته به وزارت راه و شهرسازی، متولی اعمال حاکمیت در حمل و نقل دریایی و مرجع قانونی دریایی کشور است و نمایندگی دولت جمهوری اسلامی ایران در مجامع بین‌المللی دریایی را بر عهده دارد. اداره و بهره‌برداری بنادر بازرگانی کشور، ایجاد، توسعه و تجهیز بنادر، سیاست‌گذاری و نظارت بر دریانوردی بازرگانی، اجرای قانون دریایی و انجام وظایف مقرر در قانون و نظارت کامل در امور کشتیرانی ساحلی و بازرگانی و تأمین ایمنی عبور و مرور شناورها، از مصادیق رسالت وجودی این سازمان است.

بنابراین با توجه به حجم گسترده صادرات و واردات کالا، توسعه بنادر کشور به عنوان دروازه‌های ارتباطی کشور، امری الزامی است. بنادر از جمله عوامل تسریع در فرآیند توسعه اقتصاد ملی و منطقه‌ای و یکی از حلقه‌های اصلی حمل و نقل دریایی و مبادی ورود و خروج کالا به شمار می‌روند که در سراسر دنیا، حکم دارایی‌های راهبردی ملی را دارند و با نقش تعیین‌کننده‌ای که در سازماندهی فضای ملی دارند می‌توانند مطابق میل بازار و مشتریان و نیز همگام با تکنولوژی روز، مسیر توسعه و بهبود را طی کنند و جایگاه بهینه و بهره‌ور را نه تنها برای خود، بلکه برای ذینفعان در بازار رقابتی جهانی فراهم آورند.

از نقطه نظر جهانی شدن، بنداری که خود را با این تغییرات تقاضا از لحاظ زیرساخت ها و خدمات بندری مطابقت ندهند رقابت‌پذیری خود را در توان عملیاتی جابجایی کالا از دست خواهند داد. توسعه خدمات حمل و نقل دریایی عاملی کلیدی در حمایت از اقتصاد کشور جهت آزادسازی در بخش خدمات بندری به شمار می‌رود (سرایی ۱۳۸۵: ۱).